

ГОЈКО М. КИЛИБАРДА

НЕШТО О ЛИЦИМА У ГОРСКОМ ВИЈЕНЦУ

Питањем карактерологије ликова у Његошевом монументалном дјелу до сада су се бавили многи његошолози. Но, интересантно је да се нијесу износили подаци у вези с редослиједом лица, бројем стихова које изговарају те личности и, уопште, неке помало зачуђујуће појаве за које би се тешко могло рећи да се ради о пјесниковим превидима и немарностима, без обзира на чињеницу да је Његош ово дјело писао у изузетно неповољним околностима, те му државничке бриге нијесу остављале довољно времена за поезију.

Циљ овог рада је да се обрати пажња на питање распореда стихова, њихове дистрибуције на актере радње, прегледом укупног броја стихова и редослиједима јављања лица у току читавог дјела. Тај ће преглед морати бити исцрпан и оптерећен мало интересантним бројкама, али то је управо и био разлог да приступимо математичким опсервацијама. Може бити да ће неке то изгледати чудно и непотребно, али многи ће у овоме наћи и неке олакшице у трагањима за потанким проучавањима пјесникових мисли, порука и опште концепције дјела.

Основни разлог за овакав приступ дјелу нашли смо у чињеници да су код бројних приређивача издања „Горског вијенца“ прављени неки компромиси, понекад непотребни, а најчешће под утицајем првог издања, коригованог пјесниковом руком у Бечу 1847. године. Иначе, чиме би се друго могла објаснити чињеница да је, од укупно 44 лица која се јављају у дјелу између 1. и 2.819. стиха, сам пјесник у списку лица на почетку дјела изоставио десет лица? Случајно или намјерно, изостављена су ова лица: Коло (иако се шест пута јавља и говори укупно 229 стихова и по обиму заузима треће мјесто у дјелу — иза владике Данила и игумана Стефана), Свет Турчин (46 стихова), Баче (41 стих), Сват Црногорац (38 стихова), Један Цуца (34 стиха), Момче (23 стиха), Други војник (4 стиха), Баџи (3 сти-

ха), Вук Марковић (2 стиха) и Војник (2 стиха). Никако се не би могло прихватити као логично објашњење да је оволики број улога и оволики број стихова (укупно 422 стиха, што је обимније од свих стихова стављених у уста сердарима или војводама заједно!) занемарљив и да им није пјесник придавао важност. Напротив, он је имао врло истанчан слух за све што је долазило „из главе цијела народа“, па не „заборавља“ да Мнозини да мјесто у списку лица чак прије Вука Мићуновића и Вука Мандушића.

Поред овога, још више зачуђује у поступку пјесниковом редослијед јављања лица, тј. какви су се све обзира и резони респектовали ако се наиђе на факат да се једно лице јавља „само иза себе“ и то чак по три пута?! Такав је случај са симпатичним и врло говорљивим кнезом Јанком (види стихове: 1255—1258. и 1259—1261; поново 2016—1018 и 2019—2022; па трећи пут 2057—2059. и 2060—1). И о томе је до сада у истраживањима Његошевог дјела било коментара и мишљења, од којих су неки логични, али се то не би и за све могло рећи. Може да буде психолошка пауза, па да се исто лице, чак и у разговору на скупштини, након малог размишљања настави свој говор не сачекавши да и неко други о томе нешто каже. У поближем разматрању видјећемо да се то не може закључити за сва три случаја код кнеза Јанка, а ни код других. И то је, опет, био један од разлога да приступимо детаљном извођењу свакога стиха уз свако лице и њиховом груписању према редослиједу, чиме се лакше може приступити и обради свакога лица, његовог значаја и по садржини и по обиму. Овдје, дакако, сасвим уважавамо једну врло корисну напомену коју нам је у рецензији на овај рад дао Чедо Вуковић. Он каже... „Ваља поћи од претпоставке да пјесник (у овом случају Његош) при смишљању опсежног дјела не одређује унапријед колико ће чему и коме посветити стихова. Он не броји стихове ни у току стварања дјела, а вјероватно ни послѣје. Па ипак, може се претпоставити да пјесник, од првог творачког корака, носи у себи представу о ономе што је важније и што га снажније инспирише, па ће томе поклонити и више простора (значи: и више стихова). Потом, у току стварања може се десити да пјесника „понесе“ неки од мотива или нека епизода, те да број стихова тада набуја. И потом, при писању обимнијег пјесничког дјела, аутора води извјесно осјећање за пропорције. Стога, његово дјело, као и свако хармонично здање, и свјесно и дијелом спонтано, настаје у одређеним оквирима и према својим особеним законитостима; Тиме се и одређује његова унутрашња структура, пропорције и слично — дакле, и број стихова посвећен овом или оном мотиву, личности, епизоди. И најзад, готово дјело живи „само собом“: оно се ствара за читаоца и истраживача, којима све не мора бити логички оправдано, бар што се тиче извјесних пропорција у дјелу...“

II

Горски вјенац је подијељен на четири временска и просторно издвојена дијела, дакако повезана континуитетом радње и личностима. Цјелине у дјелу су:

- I — Скупштина уочи Тројична дне на Ловћену (1—197. стих);
- II — Скупштина о Маломе Госпоћину дне на Цетињу, под видом да мире неке главе (198—2.437. стих);
- III — Бадње вече (2.438—2.665. стих);
- IV — Ново љето (2.666—2.819. стих).

Први дио има укупно 197 стихова, што чини само 6,8% од укупног броја свих стихова у дјелу.

Други дио је најобимнији, што је и разумљиво с обзиром на експозицију радње и укључивање мноштва актера. Он чини 79,4% свих стихова дјела, тј. укупно 2.240 стихова.

Трећи дио је незнатно већи по обиму од првог и чини га укупно 228 стихова, односно само 8,4% од укупног броја.

Четврти дио је најкраћи — има само 154 стиха, или 5,4%.

Пјесник се, слично Хомеру у *Илијади*, полсужио методом изношења важних појединости који чине прави мозаик дјела и без којих се главни чин — истрага не би могла замислити и прихватити као логичан расплет до кулминације доведених конфликта. И, оно што је посве слично пјесниковом поступку у *Илијади*, сам чин истраге се не види директно на сцени, већ га саопштавају у порукама главара владици. Тиме је на индиректан начин наглашена трајно присутна хумана порука пјесникова:

Ал' тирјанству стати ногом за врат,
 довести га к познанију права,
 то је људска дужност најсВЕТИЈА!“ (Ст. 618—620).

У сва четири дјела *Горског вјенца* стално је присутан само владика Данило — он изговара први стих у дјелу („Вићи врага су седам бињишах“) и посљедњи („биће свака пушка убојита“). Остала 43 лица се, углавном, јављају у II дијелу, док су, како ћемо до детаља показати мало даље, у III и IV дијелу лица проријебена, пошто су, као актери радње, одиграла своје улоге.

Да бисмо извукли неке закључке у вези са расподелом стихова по цјелинама и групацијама уз личности (лица, актере радње), даћемо претходно преглед укупног броја стихова које говоре лица, с тим што се тај преглед даје према обимности улоге (броју стихова). Поред тога, даћемо ознаку првог и задњег стиха које односно лице говори и групацију свих стихова по дјеловима. Такав поступак ће нас навести на нека размишљања о значају и обиму сваке улоге, што ће бити наш даљи корак у овом раду.

Ево и тога прегледа:

Ред. бр.	Лице	Стихови које говоре и гдје су:					Почетни и задњи:
		СВЕГА СТ.	I	II	III	IV	
1.	Владика Данило .	377	88	235	25	29	1.—2819.
2.	Игуман Стефан	266	—	125	122	19	2220.—2736.
3.	Коло (прво — шесто)	229	—	203	26	—	198.—2647.
4.	Вук Мићуновић	219	50	169	—	—	89.—2406.
5.	Војвода Драшко	216	2	214	—	—	182.—1755.
6.	Кнез Јанко	172	—	172	—	—	352.—2239.
7.	Вук Мандушић	136	—	71	—	65	834.—2809.
8.	Сердар Вукота	126	2	124	—	—	188.—2437.
9.	Кнез Роган	102	—	102	—	—	350.—2223.
10.	Мустај-кадија	83	—	83	—	—	870.—1878.
11.	Војвода Батрић	73	—	44	29	—	559.—2613.
12.	Сердар Јанко Бурашковић	71	4	67	—	—	139.—2406.
13.	Обрад	68	10	58	—	—	171.—1614.
14.	Сестра Батрићева	51	—	51	—	—	1913.—1963.
15.	Томаш Мартиновић	50	—	50	—	—	441.— 958.
16.	Једна баба	48	—	48	—	—	2134.—2217.
17.	Сват Турчин	46	—	46	—	—	1783.—1885.
18.	Баче	41	—	—	23	18	2548.—2724.
19.	Сердар Радоња	40	28	12	—	—	143.—1629.
20.	Сват Црногорац	38	—	38	—	—	1798.—1879.
21.	Један Цуца	34	—	34	—	—	2095.—2132.
22.	Вук Томановић	31	—	31	—	—	321.—2015.
23.	Скендер-ага	28	—	28	—	—	790.—1209.
24.	Момче	23	—	—	—	23	2683.—2706.
25.	Кнез Бајко	20	—	20	—	—	343.—1372.
26.	Војвода Милија	20	—	20	—	—	291.— 823.
27.	Вук Љешевоштупац	20	—	20	—	—	1733.—1752.
28.	Мнозина	19	5	14	—	—	193.—2188.
29.	Кнез Раде	18	—	18	—	—	541.— 558.
30.	Вукота Мрваљевић	18	3	15	—	—	190.—1729.
31.	Поп Мићо	18	—	18	—	—	2061.—2090.
32.	Војвода Станко (Љуб.)	17	—	17	—	—	303.—1892.
33.	Хаџи-Али Медовић, кад.	17	—	17	—	—	717.— 733.
34.	Сердар Иван Петровић	16	—	16	—	—	311.—2366.
35.	Богдан Бурашковић	14	—	14	—	—	420.—1912.
36.	Кнез Никола	14	—	14	—	—	2393.—2406.
37.	Вук Раслапчевић	8	5	3	—	—	181.— 821.
38.	Ферат Зачир, кавазбаша	8	—	8	—	—	1016.—1023.
39.	Арслан-ага Мухадиновић	7	—	7	—	—	1032.—1042.
40.	Ридал Осман	6	—	6	—	—	1179.—1184.
41.	Други од војниках	4	—	4	—	—	2051.—2054.
42.	Баџи	3	—	—	3	—	2440.—2442.
43.	Вук Марковић	2	—	2	—	—	357.— 358.
44.	Један војник	2	—	2	—	—	2049.—2050.

Из овог прегледа се види:

а) да се у I дијелу јавља свега 10 лица, од којих владика Данило и Вук Мићуновић говоре преко 69% свих стихова овог дијела, док осталих 8 лица сва скупа казују само 50 стихова;

б) да је други дио дјела окупио скоро сва лица (само недо-стају Баче и Момче, тј. доносиоци извјештаја о извршеној ис-

трази потурица). И у овом дијелу главну ријеч имају владика Данило, Вук Мићуновић и игуман Стефан, али ту су и незаобилазна народна кола — њих пет, док се шесто јавља након добијених извјештаја о успјеху устанка.

в) да се у трећем дијелу јавља само шест лица. Опет владика Данило и игуман Стефан воде разговоре, по дубини мисли и философским дометима, свакако, најснажније у читавом дјелу.

г) да се и у четвртном дијелу јавља само шест лица, међу којима главна улога припада Вуку Мандушићу који се с крвавог разбојишта вратио с преломљеним цефердаром.

Групација стихова око појединих лица показаше и нешто више у вези с улогом коју им је пјесник намијенио. Прије тога погледаћемо и групацију по сродности улога, тј. по слојевима у друштву — од свјетовних и духовних главара до бабе „вјештице“.

Владика, игуман и поп — представници духовне власти скупа изговарају укупно 661 стих, што чини 23% свих стихова дјела. Иако су владици Данилу и игуману Стефану дате најважније улоге, ипак пјесник оставља свјетовним главарима (ту су: 4 сердара, 4 војводе, 5 кнежева, 2 кадије и 1 ага) нешто већи број стихова. Они сви скупа казују 940 стихова, или 33% дјела (1/3 свих стихова дјела).

Још су неки подаци о групацији стихова за наше разматрање интересантни. Примећујемо да је пјесник предствницима мухамеданске вјере (ту су кадије, аге и војници турски) оставио велики број стихова.

Два женска лица (Сестра Батрићева и Баба) имају заједно 98 стихова, од којих је 48 десетераца (улога вјештице — смутљивице) и 51 дванаестерац (тужбалица сестре за погинулим братом Батрићем). Остали женски ликови који се могу сматрати актерима збивања (на примјер, храбра Љубица Радунова и трагична Ружа Касанова и др.) не појављују се на сцени.

Шест лица је с карактеристичним црногорским именом за доба у којем се радња дјела одиграва. То је мушко име Вук (Мићуновић, Мандушић, Томановић, Раслапчевић, Љешевоступац и Марковић), док је једном сердару име Вукота. Ових „седам Вукова“ имају истакнуте улоге, особито прва двојица. Сви скупа говоре 434 стиха. Сваки Вук је довољно назначена индивидуалност, те би се могла закључити да их је пјесник с посебним симпатијама изводио на сцену.

III

Да би се лакше правила поређења и улазило поближе у психолошке мотиве писца о појединим ликовима, навешћемо и редослед који је сам пјесник учинио у попису лица на почетку дјела, гдје је, као је већ истакнуто, дошло до „заборављања“ десет лица.

Редослијед је:

1. Владика Данило	18. Вук Раслапчевић
2. Игуман Стефан	19. Вукота Мрваљевић
3. Јанко Бурашковић, сердар	20. Вук Томановић
4. Радоња "	21. Мнозина
5. Вукота "	22. Богдан Бурашковић
6. Иван Петровић "	23. Вук Мићуновић
7. Кнез Раде, брат вл. Данила	24. Вук Мандушић
8. " Бајко	25. Вук Љешевоступац
9. " Роган	26. Поп Мићо
10. " Јанко	27. Сестра Батрићева
11. " Никола	28. Хаџи-Али Медовић, кадија
12. Војвода Драшко	29. Скендер-ага
13. " Милија	30. Мустај-кадија
14. " Станко (Љуботињанин)	31. Арслан-ага Мухадиновић
15. " Батрић	32. Ферат Зачир, кавазбаша
16. Томаш Мартиновић	33. Риџал Осман
17. Обрад	34. Једна баба

Примјећујемо да се већини лица не зна презиме. Од четири сердара само двојица поред имена и титуле имају наведена и породична имена; кнежевима се уопште не наводе породична имена, али се зна да је Раде Петровић, а Бајко Перовић (Вучићевић); војводе су такође препознатљиве, јер се, на примјер за Драшка, „најбољега нашега војводу“, зна да је Поповић, док је Батрић Мартиновић, а Станка поближе одређује племенско име Љуботињанин. Типична лица из народа, без ближе назнаке, су: Обрад, затим Поп Мићо и Баба. Дакако, овдје ваља навести и 9 лица из списка изостављених: Сват Турчин, Сват Црногорац, Баче, Један Цуца, Момче, Баџи, Један војник и Други војник.

Сви духовни и сви свјетовни главари (и црногорски и мухамедански) говоре заједно нешто више од 56,7% свих стихова (1601 стих од могућих 2819), док је колективном бићу (сва кола и лица без посебних звања и титула) посвећено 43,3% стихова (укупно 1212).

Без сумње, пјесник се у попису лица држао редослиједа хијерархијске лествице — владика, игуман, па сердари, кнежеви и војводе. Тако до половине списка, па онда испред Вука Мићуновића толика мање значајна лица. Разумљиво је што су тек после пола Мића дошли представници турске власти и, коначно, на самом крају „вјештица“.

Да би се лакше уочиле неке закономјерности, па и неке аномалије, навешћемо број стихова уз сваки лик. Поред навођења редослиједа стихова, назначиће се за свако лице колико пута у дјелу „узима ријеч“, тј. гдје и када саопштава стихове.

1. Владика Данило

Већ је истакнуто да је владика централна личност дјела — његова је прва и последња ријеч.; улога му је врло обимна (казује 377 стихова, или сваки 7. у дјелу, односно 13%). Владика Данило не води дијалоге са било којим лицем — његови су саговорници: Вук Мићуновић, Вук Мандушић и игуман Стефан; он директно отписује (прави „отпоздрав на писмо“) скадарском везиру. Лик владике Данила је изразит и по томе што 24 пута саопштава своје мисли.

Владика је познат по дугим монолозима, он зна да говори „сам собом“ и „међу свијема као да је сам“, што још чини само дјелимично игуман Стефан. Пјесник је ову карактеристику посебно дао управо уз ова два лика, оба склона филозофским медитацијама за које су ријетки сабесједници.

Да би се брзо слиједили ток мисли и радње прве личности дјела, потребно је појединачно анализирати стихове:

1— 88.	(88)	2479—2485.	(7)
520— 540.	(21)	2521—2523.	(3)
612— 662.	(51)	2583—2584.	(2)
668— 675.	(8)	2614—2617.	(4)
676— 682.	(7)	2666—2667.	(2)
742— 789.	(48)	2677—2679.	(3)
1077—1121.	(45)	2681—2682.	(2)
1131—1172.	(42)	2696. —	(1)
2056. —	(1)	2725—2727.	(3)
2178—2183.	(6)	2737—2744.	(8)
2387—2392.	(6)	2810—2819.	(10)
2470—2471.	(2)		

2. Игуман Стефан

Игумана Стефана Његош уводи у радњу тек при крају другог дијела дјела, тј. стихом 2220, али му до краја дјела припада знатан број стихова: од преосталих 599 стихова игуман казује 266, а сва остала лица осталих 333. Већина досадашњих коментатора Горског вијенца слаже се у закључку да је Његош и кроз овај лик саопштио неке своје интимае и филозофске опсервације. И слијепи игуман зна да говори врло дуге монологе (чак на једном мјесту свих 108 стихова у чему надмашује и самог владика за 20 стихова!).

Иако се доста касно појављује, игуман ће до краја презети наслов водеће личности око које се одвија радња и појавиће се 22 пута, од чега чак и 3 пута узастопно, разумије се, послје мале паузе, и са изузетним уважавањем присутних од којих му у тој паузи нико не упада у ријеч, што међу главарима није правило, чак ни тамо гдје полемику главара слуша и сами владика!

Стихови игумана Стефана:

2220—2221.	(2)	2524—2537.	(14)
2224—2230.	(7)	2545—2547.	(3)
2232— —	(1)	2566—2573.	(8)
2246—2252.	(7)	2579—2582.	(4)
2253—2360.	(108)	2618—1621.	(4)
2438—2439.	(2)	2648—2652.	(5)
2443—2445.	(3)	2653—2665.	(13)
2446—2451.	(6)	2668—2676.	(9)
2452—2469.	(18)	2680. —	(1)
2472—2478.	(7)	2728—2732.	(5)
2486—2520.	(35)	2733—2736.	(4)

3. Кола (I—VI)

Кола у Горском вијенцу нијесу уједначена по броју стихова — најдуже је I, затим II, па IV, а најкраће је V (само 17 стихова). Иначе свих шест кола смјештено је између стихова 197. (којим се завршава први дио дјела) и 2648. (којим игуман Стефан почиње своје чувено опијело витезовима).

Стихови за које сам пјесник у дјелу каже да су „из главе цијела народа“ су сљедећи према редослиједу кола

Прво коло — „БОГ СЕ ДРАГИ НА СРБЕ РАЗЉУТИ“	198—290. (93 стиха)
Друго коло — „ЧАШУ МЕДА ЈОШТ НИКО НЕ ПОПИ“	563—602. (40 стихова)
Треће коло — „ЉУТА КЛЕТВА ПАДЕ НА ИЗРОДА“	691—713. (23 стиха)
Четврто коло — „ТРИ СЕРДАРА И ДВА ВОЈЕВОДЕ“	1044—1073. (30 стихова)
Пето коло — „НОВИ ГРАДЕ, СЈЕДИШ НА КРАЈ МОРА“	1210—1226. (17 стихова)
Шесто коло — „БЈЕШЕ ОБЛАК СУНЦЕ УХВАТИО“	2622—2647. (26 стихова)

У колима су хронолошки дата „историческа собитија“ од пропасти средњовјековних наших државица и пада у турско ропство до славља учињеног непосредно по истрази потурица, што је окосница читавог дјела. Кола опомињу главаре да не заборављају што народ мисли и осјећа.

4. Вук Мићуновић

Четврта улога по обимности и садржају припада Вуку Мићуновићу, изузетном јунаку који „и збори и твори“. Његош уз његово име не ставља никакве титуле, иако се зна да је историј-

ски Вук био главар. Пјеснику је више требао такав човјек из народа, који чак и самог владика зна да укори:

„Људи трпе, а жене наричу;
нема посла у плаха главара!“ (с. 208—9)

а зна и самоиницијативно да пошаље фишек на поклон везиру „који обилази царство“, који пржи земље и народе, фишек који је „цијена које драго главе црногорске“ (с. 1178).

Пјесник изводи на позорницу Вука другог по реду, тј. одмах иза владике Данила. Он узима ријеч 31 пут и говори укупно 219 стихова. Једном држи чак прилично дуг монолог с циљем да неодлучног владика приволи на устанак. Вука Мићуновића нема у III и IV дијелу дјела, јер је он пошао да твори, да с представницима утврђенога Оногшта ријечју и мачем рјешава спорове.

Мићуновић збори у стиховима:

89— 138.	(50)	1501—1502.	(2)
436— 440.	(5)	1615. —	(1)
449— 452.	(4)	1618—1621.	(4)
509— 519.	(11)	1674—1692.	(19)
603— 611.	(9)	1718—1721.	(4)
937— 940.	(4)	1759—1760.	(2)
961— 963.	(3)	1763—1765.	(3)
989—1011.	(23)	1896—1903.	(8)
1129—1130.	(2)	1966—1967.	(2)
1175—1178.	(4)	1979—1993.	(15)
1185—1197.	(13)	2062—2067.	(6)
1227. —	(1)	2074—2075.	(2)
1229. —	(1)	2080—2082.	(3)
1232—1236.	(5)	2124—2127.	(4)
1331—1336.	(6)	2176—2177.	(2)
1429. —	(1)		

(Послије 2406. стиха је проза).

5. Војвода Драшко (Поповић)

Драшко Поповић има најзапаженију улогу од свих војвода у дјелу — јавља се у I и II дјелу 18 пута са 216 стихова.

Улога Драшка Поповића дата је у овим стиховима:

182— 183.	(2)	1580—1581.	(2)
1402—1403.	(2)	1616—1617.	(2)
1406—1422.	(16)	1624. —	(1)
1424—1428.	(5)	1626—1628.	(3)
1430—1444.	(15)	1630. —	(1)
1446—1455.	(10)	1632—1652.	(21)
1457—1500.	(44)	1654—1664.	(11)
1503—1528.	(26)	1667—1673.	(7)
1531—1577.	(47)	1755. —	(1).

Примећује се да војвода Драшко понекад казује већи број стихова, што још чине само владика Данило, игуман Стефан и Вук Мићуновић.

6. Кнез Јанко

Лик кнеза Јанка је по много чему занимљив. Он је типичан представник племенске свјетовне власти тог доба у Црној Гори: склон је шеретлуку и заврламама (хоће да извуче ријеч Вук Мандушићу који у сну говори о љубави према снахи Милоњића), врло често се јавља за ријеч (чак читавих 39 пута, што је далеко испред осталих лица, иако је по броју стихова које говори тек на 6. мјесту са 172 стиха), па чак и не чекајући да још неко што каже, већ сам иза себе. То се њему дешава 3 пута (ст. 1255—1258. и 1259—1261, поново 2016—2018. и 2019—2022, и трећи пут (истина са малим предахом) 2057—2059. и 2060—61). Овакав пјеснички поступак могуће је донекле потражити у чињеници да човјек понекад прави мале паузе у говору, јер размишља. Но, чини се да то у сва три случаја не би могло да се као тумачење одржи. Напротив, то се не дешава ни много умнијим лицима, изузев само игуману Стефану, али њему није нико хтио да прекида мисли. Кнез Јанко је оличење говорљива човјека.

Ево стихова које изговара кнез Јанко:

352— 356.	(5)	1553. —	(1)
359— 391.	(33)	1698. —	(1)
395— 419.	(25)	1708—1714.	(7)
499— 508.	(10)	1766—1768.	(3)
714— 716.	(3)	2012. —	(1)
811— 813.	(3)	2014. —	(1)
934— 936.	(3)	2016—2018.	(3)
941— 949.	(9)	2019—2022.	(4)
1024—1029.	(6)	2055. —	(1)
1122—1124.	(3)	2057—2059.	(3)
1242—1243.	(3)	2060—2061.	(2)
1255—1258.	(4)	2091—2092.	(2)
1259—1261.	(3)	2133. —	(1)
1264. —	(1)	2135. —	(1)
1268. —	(1)	2140. —	(1)
1275—1276.	(2)	2158—2163.	(6)
1363—1365.	(3)	2172—2173.	(2)
1423. —	(1)	2191—2195.	(5)
1529—1530.	(2)	2231. —	(1)
		2233—2239.	(7)

Пада у очи једна изразитост код овога лика у погледу чешћег, а врло кратког казивања. Наиме, он 12 пута изговара само по један стих, што није карактеристично за друге кнезове, нити друга лица.

7. Вук Мандушић

Овај лик јавља се у II и IV дијелу дјела. Он не говори често — свега 14 пута и казивања су му логично распоређена. Кад описује борбу с харачлијама око Радуне куле, он у једном даху казује чак свих 65 стихова.

Лирско казивање Вука Мандушића кроз сан о љепоти снахе Милоњића једно је од најлепших лирских мјеста у дјелу.

Казивања Вука Мандушића су у стиховима:

834—847.	(14)	1265—1267.	(3)
952—953.	(2)	1269—1274.	(6)
1030—1031.	(2)	1277—1307. (сан)	(31)
1035—1036.	(2)	1375—1376.	(2)
1040—1041.	(2)	1445. —	(1)
1043. —	(1)	1893—1895.	(3)
1262—1263.	(2)	2475—2809.	(65).

8. Сердар Вукота

Од свих сердара који су актери радње у дјелу Вукота се најчешће јавља и казује највећи број стихова — 11 јављања, 126 стихова.

Његова казивања су у стиховима:

188—189.	(2)	1385—1397.	(13)
327—342.	(16)	2045—2048.	(4)
346—349.	(4)	2093—2094.	(2)
663—667.	(5)	2367—2379.	(13)
973—988.	(16)	2407—2437. (клетва — 31 стих)	
1341—1360.	(20)		

9. Кнез Роган

По говорљивости и интересовању за све што се дешава сличан кнезу Јанку, Роган је увијек уз њега — један другог допуњавају у саопштавањима, што је и навело неке приређиваче *Горског вијенца* да стихове кнеза Јанка 1259—1261. припишу њему, што прво издање и критичнија издања демантују, јер се не ради о пјесниковом превиду. И он је актер радње само у II дијелу — кратка су му саопштења: кроз 26 јављања казује 102 стиха:

350—351.	(2)	1398—1399.	(2)
445—446.	(2)	1400—1401.	(2)
476—479.	(4)	1404—1405.	(2)
734—741.	(8)	1578—1579.	(2)
806—810.	(5)	1665—1666.	(2)
950—951.	(2)	1696—1697.	(2)
1173—1174.	(2)	1699—1707.	(9)
1198—1206.	(9)	1778—1782.	(5)
1244—1252.	(9)	6968—1971.	(4)
1253—1254.	(2)	2031—2044.	(15)
1307. (проза)	—	2174—2175.	(2)
1373—1374.	(2)	2218—2219.	(2)
1377—1380.	(4)	2222—2223.	(2).

10. Мустај Кадија

Од свих лица из „супротног табора“ издваја се лик Мустај-кадије, врло мудрог, вјештог и препреденог, који зна да изузетно слаткорјечиво исказује мисли и који је ортодоксни присталица мухамеданства. Јавља се само 2 пута, али зато обилатом тирадом од 83 стиха, казаном у два маха, парира чак и владици Данилу:

„Рад ноћи се зубље увијају,
али што ће у сунчане зраке?“ (с. 874—5)

Стихови које казује груписани су на два мјеста: 870—933. и 1855—1873.

1. Војвода Батрић (Мартиновић)

Мартиновићима (Бајицама) који су први почели борбу с потурицама Његош даје почасно мјесто у дјелу, јер, поред Батрића, ту је још и Томаш Мартиновић — двојица од 5 брата („соколови пет Мартиновића“).

Батрић се јавља у II и III дијелу дјела 8 пута и казује 73 стиха:

559—562.	(4)	1753—1754.	(2)
848—869.	(22)	1999—2001.	(3)
1074—1076.	(3)	2380—2386.	(7)
1730—1732.	(3)	2585—2613.	(29).

12. Сердар Јанко Бурашковић

Сердару Јанку Бурашковићу Његош даје примат међу сердарима — први је на списку, највише пута се појављује и казује 71 стих (а једном чак и прозно, одређујући да се учини заклетва):

139—142.	(4)	1337—1340.	(4)
683—690.	(8)	1693—1695.	(3)
826—833.	(8)	1756—1758.	(3)
954—956.	(3)	1761—1762.	(2)
1125—1128.	(4)	1769—1777.	(9)
1228. —	(1)	2006. —	(1)
1230—1231.	(2)	2023—2030.	(8)
1237—1241.	(5)	2240—2245.	(6).

13. Обрад

За Обрада пјесник не наводи из кога је братства и племена. То је, вјероватно, због тога што је он обичан представник наоружаног народа. Он се јавља у I и II дијелу дјела и има само за 3 стиха краћу улогу него сердар Јанко. Он у 4 јављању саопштава 68 стихова:

171—180.	(10)	1308—1330.	(23)
817—818.	(2)	1582—1614.	(33).

14. Сестра Батрићева

Овај лик се не јавља на скупштинама, већ у пролазу поред главара у поворци покајница.* Она своју улогу остварује 51 преломљеним дванаестерцем, за разлику од свих осталих ликова који своје мисли казују десетерцем.

* Дуго времена истраживаче је чудно пјесников поступак у дјелу да се изводе на сцену покајнице за погинулим Батрићем Перовићем родом из Цуца, а погинулим далеко у Бањанима. Откуда покајнице и то с тужбалицом на таквој удаљености (од Цетиња до Цуца има скоро 30 километара, а зна се да се тужи у поворци за мртвим или над самим одром)? Чини се да је прихватљиво објашњење до којег је прије пола вијека дошао Андрија Лубурић, па га наводимо: „Турци су гледали да преваром посмичу све вибеније Србе. На тај је начин и Осман Ђоровић преварио Батрића Перова (Орловића), па га уби у Бањанима почетком XVIII в. Њега освети Радуле Перовић. А Радуле је као истакнут био позван 1710. год. на вјеру на Обод од стране браће Селим-аге и Селман-аге, гдје су мислили да поубијају све вибеније Црногорце. Ту га уби Селим-ага, а њега устријелише пушке осветнице Николин Мијајла, комшије Радулова. Ту се главари разбјеже, носећи Радулово тијело на Цетиње, гдје се договоре да дижу устанак на домаће Турке. Вјероватно је Његош ову сахрану уткао у своју тужбалицу сестре Батрићеве. Тако су на Божић идуће године извршили покољ потурица по свим племенима у Црној Гори и дијелу Херцеговине. У Бањанима су напали на Кљуне „два посјекли, а остале прогнају у гатачки град Кључ . . .“ (Види: Андрија Лубурић — „Орловићи“, Београд, 1934, стр. 24).

15. Томаш Мартиновић

Томаш Мартиновић, који није главр, јавља се у II дијелу дјела пет пута и казује 50 стихова:

441—444.	(4)
447—448.	(2)
453—475.	(23)
480—498.	(19)
957—958.	(2).

16. Б а б а

Старица која је, под страшном уцјеном коју је над њом учинио скадарски везир, прихватила да, као „вјештица“, завади Црногорце, своју улогу од 48 стихова изговара на 6 мјеста у дјелу:

2134—	(1)	2164—2171.	(8)
2136—2139.	(4)	2189—2190.	(2)
2141—2151.	(11)	2196—2217.	(22).

17. Сват Турчин

И ово је један од безимених ликова, који у току 4 јављања казује 46 стихова:

1783—1797.	(15)	1832—1841.	(10)
1806—1820.	(15)	1880—1885.	(5).

18. Баче

Баче се јавља 3 пута и саопштава 41 стих:

2548—1565.	(18)
2574—2578.	(5)
2707—2724.	(18).

19. Сердар Радоња

Овај сердар своју улогу од 40 стихова реализује у I и II дијелу на 6 мјеста:

143— 170.	(28)	1622—1623.	(2)
425— 428.	(4)	1625. —	(1)
1381—1384.	(4)	1629. —	(1).

20. *Сват Црногорац*

Јавља се само 4 пута и изговара 38 стихова:

1798—1805.	(8)
1821—1831.	(11)
1842—1854.	(13)
1874—1879.	(9).

21. *Један Цуца*

Јавља се 2 пута и говори 34 стиха:

2095—2123.	(29)
2128—2132.	(5).

22. *Вук Томановић*

Говори само 8 пута и казује 31 стих:

321— 326.	(6)	2007—2011.	(5)
1964—1965.	(2)	2013. —	(1)
1994—1998.	(5)	2015. —	(1).
2002—2005.	(4)		

23. *Скендер-ага*

Сендер-ага је своју улогу саопштио у 28 стихова:

790— 805.	(16)
964— 972.	(9)
1207—1209.	(3).

24. *Момче*

На почетку IV дијела дјела два пута предаје поруку владици Данилу о току истраге потурица у Ријечи (улога има 23 стиха):

2683—2685.	(3)
2687—2706.	(20).

25. *Кнез Бајко (Вучићевић) — (Цуца)*

Кнез Бајко мало говори, јавља се 4 пута и изговара 20 стихова:

343—345.	(3)	814— 816.	(3)
429—435.	(7)	1366—1372.	(7).

26. *Војвода Милија*

И војвода Милија као и кнез Бајко има епизодну улогу — свега 20 стихова и то у 3 јављања током II дијела дјела. За овај лик је посебно карактеристично да се врло ријетко појављује (од другог до трећег јављања протиче чак 507 стихова):

291—302.	(12)
315—320.	(6)
822—823.	(2).

27. *Вук Љешевоступац*

Улога има 19 стихова (1733—1752).

28. *Мнозина*

Према обимности улоге на 28. мјесту, јавља се *Мнозина*. Условно, овом колективном лику додата су и три посебна јављања: *Сви из грла* повичу (193—197), *Сви главари скоче на ноге с великом грајом* (проза: „Тако, већ никако!“) и *Сви из гласа* („Тако, већ никако!“).

На овом мјесту је потребно истаћи да, осим стиха 198:

„Бог се драги на Србе разљути“ ...

који ће се опет једном поновити у истом колу (в. стих 249), и у прозном казивању понавља се: „Тако, већ никако!“ што нико до сада, колико знам, није коментарисао. Ни овдје се не ради о превиду пјесниковом, већ о потреби да се управо то тако каже, јер народ треба да кратко искаже своју сагласност а она се најљешше и најкраће управо тако може рећи. *Мнозина* ће гдје треба опет дати своју потврду (стихови: 2152—2157) и, на крају, најснажнијом елиптичном реченицом: „Амин!“ (послије стиха 2437-ог).

Многи из гласа ће замолити игумана Стефана да збори колико га је воља. То је опет проза послје стиха 2252.

29. *КНЕЗ РАДЕ, брат владике Данила*

Иако се ради о историјској личности, тј. оцу владике Василија Петровића и рођеном брату владике Данила, кнез Раде се јавља само једном, али остаје запамћен, јер он оштро прекоричева брата владикау због неодлучности (Види стихове: 541—558).

30. Вукота Мрваљевић

Вукота Мрваљевић има мању улогу, јавља се само пет пута и казује 18 стихова:

190—192.	(3)	1715—1717.	(3)
959—960.	(2)	1722—1729.	(8).
1361—1362.	(2)		

31. Поп Мићо

Поред 18 стихова (2068—2073, 2076—2079, и 2083—2090), поп **Мићо** изговара и неке полуартикулисане ријечи („Ум... дам... ам... би... ну... но... на... ша... ра...“) послје стиха 2061.

32. Војвода Станко (Љуботињанин)

Поред војводе Милије, и Станко је војвода чија је улога кратка. Јавља се 3 пута и казује 17 стихова: 303—310, 824—825, и 1886—1892.

33. Хаџи-али Медовић, кадија

Јавља се само једном са 17 стихова.

34. Сердар Иван Петровић

Овај главар јавља се 5 пута и казује 16 стихова (311—314, 1012—1055, 1456, 1631, и 2361—2366).

35. Богдан Бурашковић

Овај лик се у дјелу јавља улогом од 14 стихова које је у два маха изрекао (420—424, и 1904—1912).

36. Кнез Никола

Као што војвода Станко има мало запажено мјесто међу војводама, тако и кнез Никола остаје скоро незапажен лик — у једном јављању изговара само 14 стихова, што је више него 12 пута мање него што има да каже кнез Јанко. (В. стихове 2393—2406).

37. Вук Раслапчевић

И Вук Раслапчевић је незапажен међу истоименицима — јавља се само 3 пута и казује свега 8 стихова (181, 184—187. и 819—821).

38. Ферат Зачир, кавазбаша

Један је међу најзапостављенијим ликовима сцене — само једном дата му је могућност да каже 8 стихова (1016—1023).

39 — 44. — Остала лица:

Арслан-ага Мухадиновић (7 стихова: 1032—1034, 1037—39, 1042), Рицал Осман (6 стихова: 1179—1184), оба војника (ст. 2051—2054, и 2049—2050), затим Баџи (ст. 2440—2442) и Вук Марковић (свега 2 стиха: 357—358) су толико незапажених да није чудо што је пјесник већину од њих изоставио у попису лица. Изузетак чине Арслан-ага и Рицал Осман које је поменуо, без обзира на епизодност њихових улога.

V

Коначно, ево још једног податка о лицима овог дјела. Наводећи лица према редослиједу ступања на сцену, уз свако ћемо навести и податак реднога броја њиховог силаска са сцене. Ево и тога прегледа:

Лица	Редни број: изласка/силаска	Лица	Редни број: изласка/силаска
Владика Данило	1. 44.	Војвода Батрић	23. 38.
Вук Мићуновић	2. 35.	Хаџи-али Медовић	24. 3.
Сердар Јанко Бурашковић	3. 34.	Скендер-ага	25. 10.
Сердар Радоња	4. 13.	Вук Мандушић	26. 43.
Обрад	5. 12.	Мустај-кадија	27. 17.
Вук Раслапчевић	6. 4.	Ферат Зачир	28. 7.
Војвода Драшко	7. 16.	Арсла-ага Мухадин.	29. 8.
Вукота Мрваљевић	8. 14.	Рицал Осман	30. 9.
Мнозина	9. 28.	Вук Љешевоступац	31. 15.
Коло (I—VI)	10. 39.	Сват Турчин	32. 19.
Војвода Милија	11. 5.	Сват Црногорац	33. 18.
” Станко	12. 20.	Сестра Багрићева	34. 22.
Сердар Иван Петровић	13. 32.	Војник	35. 24.
Вук Томановић	14. 23.	Други војник	36. 25.
Сердар Вукота	15. 36.	Поп Мићо	37. 26.
Кнез Бајко	16. 11.	Кнез Никола	38. 33.
Кнез Роган	17. 30.	Један Цуца	39. 27.
Кнез Јанко	18. 31.	Баба	40. 29.
Вук Марковић	19. 1.	Игуман Стефан	41. 42.
Богдан Бурашковић	20. 21.	Баче	42. 41.
Томаш Мартиновић	21. 6.	Момче	43. 40.
Кнез Раде, брат вл. Д.	22. 2.	Баџи	44. 37.

И редослијед изласка лица на сцену, односно силаска са ње, има нешто што вриједи посебно сагледати у свијетлу свих ранијих запажања. Док Владика први ступа на сцену и остаје до задњег на истој, његов брат, кнез Раде 22. је по реду, али зато други силази, тј. одмах послје Вука Марковића. Брзо су сишли са сцене представници мухамеданства, а тако и Обрад, па сердар Радоња, Вук Љешевоступац и др. Највећи размак између првог и задњег стиха који говоре опет биљеже: владика Данило, па Вук Мићуновић, сердар Јанко Бурашковић, Вук Мандушић, сердар Вукота итд.

Gojko Kilibarda

SOMETHING ABOUT THE CHARACTERS IN THE *MOUNTAIN WREATH*

Summary

The author presents some of his observations on the *Mountain Wreath* by Petar II Petrović Njegoš, on the formal structure of that work from the aspect of numerical relations. He pays most attention to the characters of the work, gives a completed inventory of the characters with the exact number of verses they pronounce as well as the order and frequency of their occurrences, on the basis of which he draws some conclusions of which the most important is that the poet of the *Mountain Wreath* did not determine in advance many of the formal proportions of the work but that the verses grew spontaneously dependent on the poet's feeling of the importants of the motives and episodes.

